

Bir Üslup Ustası: Yusuf Ziya Ortaç

● Recep Şen

Yaratılıştan hamuruna şairlik mayası koyulan özel insanların bir vesileyle bu özellikleri gün yüzüne çıkıyor. Düşünün babanız sizin iyi bir mühendis olmanızı istiyor, size böyle bir yol haritası çiziyor, siz de bu yolda ilerlerken bir şiir yazıyorsunuz günün birinde:

*Zerre kadar kalmadı bende takat
Gece gündüz ağlatıyor bak hasret
Yetiş imdadıma benim ey afet
Hicranınla ağlıyorum merhamet.*

Âşık olduğunuz komşunuzun kızına yazıyorsunuz bu şiiri. Şiir, bir akrostiş şiiri ve akrostişte Osmanlı Türkçesi harfleriyle 'Zekiye' yazıyor. Bu şiiri yazdığında daha on üç yaşındadır Yusuf Ziya Ortaç ve bu hayatının tatlı bir anısı olarak kalacaktır.

Babasından bahsederken şöyle der: "Yalnız çizgi adamı, rakam adamı değildi, kafa ve kalp adamı idi de... Ne güzel bir kalemi vardı.

Yusuf Ziya, babasından bahsederken, babasına olan hasretinin hissi telkini ile çok hassaslaşır ve sözlerini şöyle bitirir: "Bir kere eli kalkmadı bana. Bir kere öfke ile bakmadı gözlerime... Bir kere kaşları çatılmadı dargın dargın. Babasının bu yumuşaklığı, şairin sanat hayatında oldukça etkili olmaktadır.¹

Âşık olduğunuz komşunuzun kızına yazıyorsunuz bu şiiri. Şiir, bir akrostiş şiiri ve akrostişte Osmanlı Türkçesi harfleriyle 'Zekiye' yazıyor. Bu şiiri yazdığında daha on üç yaşındadır Yusuf Ziya Ortaç ve bu hayatının tatlı bir anısı olarak kalacaktır.

Babasından bahsederken şöyle der: "Yalnız çizgi adamı, rakam adamı değildi, kafa ve kalp adamı idi de... Ne güzel bir kalemi vardı.

Yusuf Ziya, babasından bahsederken, babasına olan hasretinin hissi telkini ile çok hassaslaşır ve sözlerini şöyle bitirir: "Bir kere eli kalkmadı bana. Bir kere öfke ile bakmadı gözlerime... Bir kere kaşları çatılmadı dargın dargın. Babasının bu yumuşaklığı, şairin sanat hayatında oldukça etkili olmaktadır.

Her ne kadar sayısal zekâya sahip olsa da Yusuf Ziya Ortaç'ın içindeki şairlik ruhu böylece ortaya

1 Mehmet Önal, *Yusuf Ziya Ortaç Hayatı ve Eserleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

çıkmaya başlar. Vefa İdadisi (Lisesi)'nde öğrenciyken edebiyat derslerine bir iddia uğruna çok çalışır ve hocasının gözüne girmeyi başarır, sınıf birinciliğini arkadaşının elinden alır. Bu dönemden iki önemli arkadaşı vardır: Peyami Safa ve Hasan Âli Yücel... Daha sonraki yıllarda bu arkadaşlarıyla ilişkileri devam edecek ve onların şiirlerini *Akbaba*, *Çınaraltı* ve *Aydabir* dergilerinde yayımlayacaktır.

O yıllarda 'Elhan-ı Şita' şiirini dilinden düşürmez, aynı zamanda Cenab Şehabettin onun hayran olduğu şairler arasındadır. Dedik ya içindeki cevherin ortaya çıkmasına bazı olaylar vesile olacaktı diye. Ve devam etti bu olaylar. Cenab Şehabettin'i *Servet-i Fünun* dergisi vasıtasıyla tanımış ve okumaya başlamıştı. Dergiler hem dün hem de bugün edebiyat camiası için bir mektep olmuştur, bunun örneğini Yusuf Ziya Ortaç'ın hayatında da görmekteyiz. Hür tefekkürün kalelerini yaşatmak ve ayakta tutmak gerekir.

Dergilerin de bu mektep olma özelliklerini kaybetmemeleri gerektiğini burada tekraren belirtelim. Hayatında yeni bir safha açılıyordu adeta Ortaç'ın. Bu derginin de tesiriyle aruz ölçüsü kullanılarak ilk şiirlerini yazmaya ve şiir sevdasına yelken açmaya başladı. *Servet-i Fünun* yanında *Rübab*, *Genç Kalemler* ve *Şehbal* dergilerini de takip ediyor böylece edebiyat dünyasına ilk adımlarını atmaya çalışıyordu.

Yıl 1914, Halid Fahri'nin de ekibinde olduğu Kehkeşan dergisi bir şiir yarışması düzenler ve bu yarışmada Yusuf Ziya Ortaç'ın 'Gün' (başka bir yazısında da kış geçer) isimli şiiri birinci seçilir. "Yusuf Ziya'nın 1936 yılında *Aydabir* dergisinde yayınladığı yazıda şöyle denilmektedir: "Derken yeni bir mecmua daha doğuyor: Kehkeşan... Başında Halid Fahri, Hakkı Tahsin, Ali Nad var. Bir edebiyat müsabakası açmış. 'Gün' isimli bir şiirle müsabakaya giriyorum. Son mısra hatıramda kalmış: "Sarayı ufka ayak bastı bir ziya kralı." Şair, aynı olayı, Bizim Yokuş'ta şöyle anlatır: "Kehkeşan ilk sayısında bir şiir müsabakası açmış. Hemen o gün bir manzumemle bu yarışmaya katıldım. Adı: Kış'tı²

Yusuf Ziya Ortaç artık edebiyat camiasının içinde bir şairdir. Bu arada *İctihad* dergisinin sahibi Dr. Abdullah Cevdet'le de ilişkilerini sürdürür. Aynı

2 a.g.e.

şekilde bu dergide de şiirlerini yayımlamaya başlar. Yine aruz vezniyle yazılan şiirlerdir bunlar. Mesela ‘Tekke-i Şita’ bunlardan en dikkat çekenidir.

Şiir yolculuğunda farklı bir evreye girer Yusuf Ziya Ortaç yine farklı bir vesileyle. Bebek’te Rıza Tevfik ile komşu olurlar. Böylece bu komşuluk ilişkisi onu şiir yolculuğunda gerçek çizgisini bulmasına vesile olacak olan Ziya Gökalp’e götürür.

Ziya Gökalp’in de tesiriyle artık şiirlerini hece vezni ile yazmaya başlar. Hece ile yazdığı ilk şiiri ‘Gecenin Hamamı’ adlı şiirdir. *Türk Yurdu* dergisinde yayınlanan bu şiir ödül de almıştır.

*Ayın beyaz eli soyar esvabını karanlığın
Çıplak kalır bahçelerde gam gömleklili koruluklar.
Gece yıkar saçlarını deresinde bir ışığın
Ufku sarar bir sırmalı peştamala esen rüzgâr...*

*Parlar, gümüş bir tas gibi semalarda yanan kamer.
Bu kubbede pencereler ışıldayan rüzgârlardır!
Esatiri havuzlarda çıplak, pembe kızlar yüzer;
Ak saçından sonra kamer köpüklere nur akıtır.*

*Sahillerin kucacağında fıkrıdayan deniz yatar.
Kayaların kurnasında şarkı söyler bazen rüzgâr.
Sonra koşar ayağında yıldızların nalınlar
Küçük çapkın dalgacıklar bir aşağı, bir yukarı.³*

Hece yolculuğunda Orhan Seyfi Orhon, Enis Behçet Koryürek, Halit Fahri Ozansoy ve Faruk Nafiz Çamlıbel ile “Beş Hececiler (Hecenin Beş Şairi)” olarak edebiyat tarihimize geçerler. Şiirlerini koşma, semai, türkü, sone, şarkı gibi nazım biçimlerini kullanarak çoğunlukla beyit ve kıtalar şeklinde yazmıştır.

“*Seyranî, Nedim, Halk Edebiyatı Antolojisi* gibi bir aralık neşrettiği eserlerinden başka son zamanlarda çıkan ‘Sebilci’, ‘Öyle Bir Günde’, ‘Eski Ev’ gibi mazideki içtimaî hayatımızdan mevzuunu aldığı mütekâmil şiirleriyle de Yusuf Ziya Ortaç’ın çok bariz olan mizahî faaliyetinin hariminde sanatkâr ve içli kalbinin hâlâ genç derebanı duyulmaktadır.”⁴

I. Dünya Savaşı yıllarıdır. Takvimler 1916’yı göstermektedir. Yusuf Ziya Ortaç *Akından Akına* adlı ilk şiir kitabını yayımlar. Yirmi iki şiirden oluşan bu kitabın bir özelliği vardır: Devrin Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından cephedeki askerlerimi-

3 a.g.e.

4 *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2007, C. 7, s. 55.

zin moralini yükseltmek için yazılması istenmiştir. Bir yıl sonra *Cenk Ufukları* adlı ikinci şiir kitabını yayımlar. Bu kitabında da hem askerlerimize hem de milletimize manevi yönden destek olmaya çalışmıştır. Yusuf Ziya Ortaç, Türk dergicilik tarihinde önemli bir isimdir. Onun dergicilik macerası Şair ile başlamıştır. 1918 yılıdır bu derginin çıkışı. Bu arada Diken dergisinde çıkan şiir ve yazılarında ‘Çimdik’ mahlasını kullanmıştır. Şair 1919 yılında daha çok hiciv ve mizah içeren şiirlerini Şen Kitap adı altında yayımladı. 20 şiirden oluşan 44 sayfalık bir kitaptır bu. Yaşadığı dönemin sosyal olaylarını mizah ve hiciv penceresinden şiirine taşımıştır. Aynı yıl 20 şiirden oluşan *Aşk Yolu* isimli bir şiir kitabı daha yayımlar. Bu arada Şair dergisi ekonomik sıkıntılar nedeniyle yayınına son verir (20 Mart 1919). Bu aşamadan sonra bir süre İnci ve Büyük Mecmua dergilerinde şiirlerini yayımlamaya devam eder.

Onun edebiyat yolculuğunda önemli bir aşama da bacanağı olan Beş Hececilerden Orhan Seyfi Orhan ile ‘Akbaba’ dergisini çıkarır. Akbaba, Türk edebiyatının en uzun soluklu siyasi kara mizah dergisidir. Burada ‘izci’ mahlasını kullanır. “Cumhuriyet devrinin başlangıcındaki mizahi dergi geleneğinin temel taşlarından sayılan Akbaba, Yusuf Ziya’nın sanatkârlığını törpülemiştir. Yusuf Ziya, ümit vaat eden bir şair iken, zekasını ve hayallerini, mizahi yazıların birikim kaynağı olarak kullanmış; böylece, şairlik mesleğinde ileri gidememiştir.”⁵

Bu araya 8 sayılı, on beş günde bir çıkan ‘Meşale’ dergisini de sığdıralım unutmadan. 1928 yılında içerisinde 40 şiiri bulunan ‘Yanardağ’ adlı şiir kitabını yayımlar. Daha önce farklı yerlerde yayımladığı şiirlerini bu kitabına alır. İkdâm ve Cumhuriyet gazetelerinde yazılarına devam eder. Yine bacanağı Orhan Seyfi ile 1935-1937 yılları arasında *Aydabir* ve *Heray* dergilerini çıkarır. Şiirlerinin çoğu edebiyat otoritelerince sanat değeri bakımından zayıf bulunmuştur. “Yusuf Ziya, sade Türkçe ile yazmasına ve hece veznini ustalıklı kullanmasına rağmen eserleri şiir için gerekli hissî ve fikrî derinliğe sahip değildir. I. Dünya Savaşı yıllarında şiire başlayan pek çok şair gibi onun manzumelerinde de vatan ve millet sevgisi, kahramanlık, savaş gibi millî duyguları işleyen temalar geniş yer tutar. Bunun yanı sıra aşk, tabiat, bohem hayatı, aile ve ölüm temalarını işlemiştir.

5 a.g.e.

Aşk şiirlerinin çoğunda, dönemin mizah dergilerindeki şiirlerde de sıkça rastlanan uçarı ve çapkınların espri yüklü gönül maceralarını dile getirmiştir. Mütareke yıllarından itibaren mizah dergilerinde yazmaya başlayan şair zamanla tamamen mizah ve hiciv alanına kaymış, edebiyatımızda özellikle Akbabâda yayımlanan manzum hicivleri ve mizahî tarzdaki yazılarıyla tanınmıştır. Yusuf Ziya, Türkçe'yi ustalıkla kullanmıştır.”⁶

*Bulsam, bir sihirli anahtar bulsam,
Toprak kilidini açsam dünyanın,
Çözsem düğüm düğüm muammasını
Ölüm denen sonsuz, büyük rüyanın!*

*Gelse bahçe bahçe mevsimler dile,
Ağaçlar, çiçekler konuşsa biraz:
Kimdir şu dallarda kızıl gülleri
Böyle alev alev yakan sihirbaz!*

*Bulsam, bir sihirli anahtar bulsam,
Ne yıldızlar için ne güller için!
Alnı eşiğinde bekleyenlere
Açılmak bilmeyen gönüller için!*

Eserlerinde açık, yalın, sade bir dil kullanan Yusuf Ziya Ortaç, İstanbul Türkçesini başarıyla kullanan yazar ve şairler arasında yer alır. Kıvrak ve akıcı üslubuyla edebiyat camiasında kendisinden söz ettirmiştir. Adeta bir üslup ustasıdır o. Aynı zamanda Türk Edebiyatının en önemli mizah yazarları arasında yer alır. Ortaya koyduğu eserlerinde daha çok aşk, doğa, kadın, ölüm, aile, kahramanlık, vatan ve millet sevgisi konularına yer verir. Ziya Gökalp'in telkiniyle aruzdan hece ölçüsüne geçen Yusuf Ziya Ortaç'ta Faruk Nafiz Çamlıbel'in etkilerini görürüz. Lale Devri'ni konu alan 'Binnaz' isimli tiyatro eserini de hece ölçüsüyle yazmıştır. Darülbedayi sahnelerinde oynanan bu üç perdelik tiyatro oyunu edebiyatımızda ve Türk tiyatro tarihinde hece ölçüsüyle yazılmış ilk manzum tiyatro eseri olarak kabul edilmiştir. Beş Hececi, şair, yazar, mizahçı, öğretmen, gazeteci, yayımcı, milletvekili kimlikleriyle karşımıza çıkan Yusuf Ziya Ortaç hikâye, roman türünde de eserler vermiştir. O, Millî Edebiyat Akımı içerisindeki önemli isimlerden birisidir.

6 Alaattin Karaca, "Ortaç Yusuf Ziya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul 2007, s. 402-403.

Siz 'O'sunuz, 'O' Sizziniz

● Hakan Hadi Kadıoğlu

*Feryat ve figanımdan beni şair sandınız
Oysa gül meclisinde duada, mağşuşum ben*

En kederli anında insanın başını koymak için uzatılan omuz olur ya... Hani kederinizle birlikte ağlamak ister, hatta sizinle ağlar ya... İçinizi ısıtan ve ümitlerinize kapılar açan sınımsız gözlerle bakar ya...

Bazen işler ters gider, istediğiniz gibi olmaz. Her şeyin sonunun geldiğini düşünür, hepsi buraya kadarmış dersiniz. İşte tam o anda 'O' çıkagelir. Elini uzatır, gönlünüzü açar; hadi tekrar, yeniden başlayalım der ya...

Saat kimi zaman hiç ilerlemez, vakit bir türlü geçmez olur. Uzakıkça uzar, bir türlü sonu gelmez, sanırsın. Bazen de kısalır, bir türlü yetmez olur sana. Anlamak mümkün değildir. Birisi senin için zamanı daraltıp genişletir; seni her halde rahatlatır.

Gecenin bir vakti apansız uyanırsınız. Evde iseniz ev arkadaşınızın, yurttan ise oda arkadaşınızın sırtını örtersiniz ya... ya da eşinizin, çocuklarınızın, kardeşlerinizin...

Onlar selamette olsunlar, muhafazada olsunlar istersiniz ya... 'O'nun gibi...

İşte 'O' sizziniz, siz 'O'sunuz!

